

Don Frane Bulić

NA dan sv. Frane Asiškoga 1846. g. u Vranjicu, koji je danas poznat baš po ovome datumu, rodio se Ivanu Buliću i Kati Grubić sin, kojemu nadjenuše ime Frane. Kata Grubić, sestra moga djeda po majci, bila od siromašne kuće, ali njezina majka Manda bijaše kao djevojka žena svojih posebnih nazora. Premda bogata roda Šperac iz Solina udala se za pukoga siromaha Grubića kraj svega toga, što su kušali tu udaju omesti bogati, u ono doba, Šperci. Ovu jačinu duha baštinio je i njezin unuk Frane. Kao seljačko dijete otvorene pameti određen bijaše za svećenika. U ono doba postojalo je u Priku kod Omiša sjemenište, gdje su se odgajali svećenički kandidati, koji će po selima vršiti pastirsku službu. Kratak bijaše kurs nauka u tome sjemeništu, ta dolazili tamo i odrasli mladići pa naučivši samo bitne i najpotrebnije stvari odlazili u život ne s velikim znanjem, ali zato s velikom ljubavlju i pobožnošću, radi čega ih i danas narod po Dalmaciji spominje. I don Frane u knjizi njegovoj i mojoj »Stopama hrvatskih vladara« sa harnošću se spominje svojih učitelja:

»Nisu bili ondašnji njegovi učitelji ljudi velikoga znanja, ali su bili ljudi velikoga srca i velike ljubavi za mladež. Ne imasmo nikakvih naučnih sredstava ni pomagala ni za kakvi predmet; za zemljopis ni telurija ni atlasa. Mali je Frane bio tada sitan stasom sve do sedmog razreda gimnazije. Sjeća se don Frane, kako je za posjeta školskog nadzornika iz Trsta Korena pri ispitivanju, kako se vrti sunce, mjesec, zemlja, mali Frane s cilindrom Korenovim na stolu, njegovom burmuticom i valjkastim posipačem zorno pokazivao to kretanje na zadovoljstvo inspektora, a na veselje svojih drugova. Sjeća se on, kako je don Josip Bezić (ravnatelj zavoda) donio s puta godine 1856. Perthesov geografski atlas, koji malome Frani otac kupio, te kako su se oko njega okupljali saučenici, da vide ovo čudovište, osobito kartu zvijezda nebeskoga — a taj atlas don Frane čuva još i dandanas u svojoj biblioteci. Don Frane bi se sakri-
vao pred ostalim drugovima u spilju Babljaču te ondje bubao napamet talijansku gramatiku zaklopivši oči, da se bolje sabere. Sjeća se don Frane, kako bi pri svakom posjetu koga odličnika u zavodu u Priku on morao usred razreda deklamirati ili »Il Natale« (Božić) ili »Cinque maggio« (Peti svibnja) Manzoni-
njev u spomen smrti Napoleona I. te kako bi ponosno, emfatično, lamatajući, gestikulirajući rukama deklamirao ovaj lijepi svršetak Manzonijeve himne:

*Bella, imortal, benefica
Fede ai trionfi averzza,
Scrivi ancor questa, rallegrati,
Che più superba altezza
Al disonor del Golgota
Giammai non si chino*

*Vjero krasna, blaga, besmrtna
Na pobjede vična toli,
Pamti i tu, uzveseli se,
Viša visost jer tu doli
Golgotinu ruglu nije se
Poklonila nikad još.*

● (Prijevod Preradovićev).

Sjeća se don Frane, kako bi mališi učenici za dan posta pred sv. Petrom i Pavlom mliječem lovili jegulje u bližem potočiću itd.«

I završio je don Frane svoje uspomene ovako: »S Bogom, Priko, s Bogom lijepa moja crkvice, u koju sam svaki dan, ne jedamput, kroz osam godina polazio na molitvu, s Bogom, Babljačo i moja samotna spiljo, u kojoj sam koješta naučio; s Bogom sve uspomene mojih mladañih dana!«

Ovako je toplo, mladenačkim osjećajem pisao pok. mons. Bulić prekoračivši osamdesetu godinu života. Osam godina boravka u priprostom zavodu u Priku utisnulo je njemu u srce jak pečat odanosti prema vjeri, ljubavi prema starješinama i volje za nauk. Eto, što mogu učiniti učitelji i manjega znanja, ali široka srca! Osamdesetgodišnji starac osjeća prema svojim odgojiteljima djetinjsku odanost. Vremena su onda bila takova, i veliku harnost dugujemo onim nepoznatim, ali velikim ljudima, koji nam odgojiše: Pavlinovića, Bulića, Pulića, Buzolića, Škaricu, Marčelića, Danila i druge dične svećenike.

Oni su nam dokazom, šta može sposoban i dobar odgojitelj, a don Frane je svojim odgojiteljima podigao u ono par riječi spomenik *aere perennius*. U Priku je niknula klica ličnosti don Franine i cijeloga mu kasnijeg djelovanja.

Srećom iza četvrte godine prede Bulić u državnu gimnaziju u Split, gdje mu je bio profesorom Senoim »Prijan Lovro« (Mahnić), a završivši gimnazijalne nauke učio je bogoslovne u Zadru. Ondašnji bogoslovni profesori bili su na visini svođa nastavničkog zvanja. Dosta je spomenuti glasovitog prevodioca Sv. Pisma Ivana Berčića, koji je izdao nekoliko glagoljačkih knjiga. Godine 1869. ode u Beč i prve godine uči kod Miklošića slavistiku. No doskora se posveti potpuno klasičnim jezicima i arheologiji na poziv prof. Conze-a, koji se upravo povratio s puta po Istoku, a navratio se i u Solin i Vranjic, odakle je donio Buliću pozdrave od župnika. Kad se Bulić nećkao napustiti Miklošića, Conze reče: »Pustite to meni, ja ću Vas ispričati kod kolege Miklošića. Slavista će se lako naći, a za Solin nama treba arheologa.« Na taj način Bulić postade arheolog. Za vrijeme sveučilišnih nauka položi naknadno ispit zrelosti, a radi svoje odrješitosti i nepopustljivosti malo da nije bio odbijen zauvijek. Pitanje iz povijesti o Mariji Tereziji Bulić je razvio i smjelo uporedio vijek carice Marije Terezije i Josipa II. s ondašnjim kursom bečke politike, a ministra Kaunitza s ministrom Beustom. Ispit je prekinut i jedva na intervenciju visokih ličnosti opet nastavljen.

Prve godine iza dovršenih nauka bio je nastavnik u Splitu, gdje je drugovao s Eugenom Kumičićem, a onda u Dubrovniku, gdje se poznao s Evansom, engleskim arheologom, koji ga pred dvije godine posjeti u Splitu. Po tom bijaše don Frane nadzornik pučkih škola u benkovačkom kotaru. Tu je imao prigode da obi-

lazi i stare rimske gradove: Aenonu (Nin), Nedinum (Nadin), Carinium (Karin), Asseriu (Predgrađe). Kad je Benndorf u ime bečkoga arheološkog instituta poduzeo iskapanje u tim mjestima, onda se Bulić upravo oduševio za arheologiju. God. 1883. postao je ravnatelj splitske gimnazije i doskora iste godine konservator starina pa zatim ravnatelj arheološkoga muzeja. Bulić ravnatelj gimnazije! Treba čuti još danas sijede ljude kako spominju one dane. Ozbiljni, markantni lik Bulićev, njegova sposobnost i strogost ulievale su poštovanje u srce đacima i profesorima. Bulić je bio strog, ali pravedan, prema svakome jednak. Svoga vlastitog nečaka i jednog sinovca izbacio je iz gimnazije.

Ondašnja talijanaška stranka kipjela je mržnjom na don Franu, jer je vidjela, kako mladost s oduševljenjem stupa u hrvatske redove pod utjecajem don Franinim. Zamjerio se don Franč svojom otvorenošću i borbenošću i drugima, pa je skovana protiv njega paklena urota, koja ga je imala u Beču prikazati nekakvim buntovnikom, što odgaja omladinu u revolucionarnom duhu. Poderana slika Franje Josipa u gimnaziji dala je povoda, da se Bulić 1896. pensioniše. To je valjda najteži udarac u životu don Franinu, koji on nigda nije prebolio, jer je često i u pismu i u razgovoru spominjao ovu nezgodu, pa se i u oporuci potužio na svoje prerano umirovljenje. Don Frane je držao glavnim pozivom svoga života odgoj mladeži, a silom otrgnut od škole u 50. godini života, ogorčen kao da ne će preživjeti tu nepravdu, odabire namah sebi grob, jer mu dotešćao život. Ali vjera, energija i ljubav za znanost dadoše snage, da je zacijelila ova rana. Otada se on posvećuje posve arheologiji.

Bulić kao odgojitelj.

Ja nisam imao sreće da zatečem don Franu kao ravnatelja gimnazije, zato ću ga prikazati po onome, što je o njemu kao odgojitelju pisao jedan njegov učenik :

»Glavnim mu je bio uzgoj srca i karaktera, da tim njegovi pitomci budu čvrsti u značaju kao što su oni rimski spomenici, koje je on iz dubine zemlje iznosio na svijetlo Božje. A jer prava svrha uzgoja biva postignuta na temelju obostrane ljubavi, don Frane je nastojao, da od svojih učenika zadobije sklonost i povjerenje, u čemu je uvijek tako uspijevaio, da su ga oni smatrali svojim Mentorom, od kojega su potrebovali uputa, savjeta i pomoći. Kao prijatelj on bi znao kazniti obične đačke prestupke, ali ništa nije tako oštro osuđivao kao *lijenost i neistinu*. Kada bi zapjevao s Horacom o istini i iskrenosti, svako bio opazio podlost i ništetnost himbenika i lažaca, koji se svojom puzavošću znadu lako dovući do velikih i odlučujućih položaja i odatle drmati temeljima sreće domovine i naroda. Pred svojim učenicima neprestano je isticao zasluge onih velikana, koji su svojim značajem zaslužili ime u historiji svijeta. Starinski događaji i lica prikazana Bulićevim riječima nalazila su kod nas uvijek porrednja sa savremenim prilikama i licima. Pripovijedanje o Agrikoli, prikazi-

vanje ondašnjeg društva u Rimu te spominjanje tiranstva i zloće uvijek bi potislo naš pogled na ljude bečkog vladajućeg doma te na one na ministarskim stolicama u Beču i Pešti. On nam je u zavodu otvorio dačku čitaonicu, u kojoj nije smjelo biti prisluškivanja ni douškivanja.«

Don Frane kao arheolog.

Završivši časno svoj poziv odgojitelja započeo je s dvostrukom snagom i voljom rad na arheološkom polju. I prije don Frane kopali su u Solinu Carrara, Lanza i Glavinić, ali sistematski i s naučnom spremom prvi je Bulić izvodio iskapanja i stručnjački ih eksploatisao izvođeci iz tih rezultata zaključke, koji su pobudili interes cijeloga znanstvenog svijeta. Već i prije njegova pensionisanja Bulić je toliko poznat u Evropi, i solinske su starine predmet, kojim se bave svi kršćanski arheolozi, da se godine 1894. sastaje u Splitu i Solinu prvi kongres kršćanskih arheologa. Bulić sjaje na kongresu svojom učenošću, oko njega se kupe prve glave kršć. arheologije, dok se sitni protivnici guše u jedu. Zanosno pozdravlja kongres i apostrofira Solin riječima sv. Pisma: »Ustani, prosvijetli se, Jeruzolime, i ogledaj se uokolo!«

Otada ga vežu tijesne veze prijateljstva s De Rossi-jem, De Waalom, Delehayem, Neumannom, Mommsenom i dr.

Rezultati njegova rada u Manastirinama daju povoda, da Delehaye, bolandist iz Bruselja, piše u čuvenim »Analecta Bollandiana« o pitanju solinskih mučenika; počecima kršćanstva u Solinu i u Dalmaciji bavi se Zeiller u posebnoj studiji. Oko 160 sarkofaga i do 400 natpisa daju obilje materijala, da se i više sila zaposli oko najvećega kršć. groblja pod vedrim nebom; oko »Manastirina«. I na temelju Bulićeva materijala Nijemac Egger 1926. objelodanjuje svoju ogromnu radnju »Der alterchristliche Friedhof in Manastirine nach dem Materiale Fr. Bulić bearbeitet«, kao što je opet drugi Nijemac Gerber W. upotrijebio Bulićev materijal u svom djelu o gradskim bazilikama u Solinu, a Danci Dyglave, Weilbaah i Bronsted u dva djela: »Recherches à Salone«. Bulić mladenačkim elanom i upornošću brani tezu o doba mučeništva sv. Dujma i o prenosu kostiju solinskih mučenika u Rim. Ova teza danas treba revizije u posljednjem pitanju.

Natpisi u »Manastirinama« oživljuju nam prvo doba kršćanstva u Solinu: važni su, jer nam spominju imena mučenika, biskupa, visokih činovnika, vojskovođa i privatnika. Sad su puni žive vjere,¹ sad poezije, nade, tuge i ljubavi. Neki su epohalni radi datiranja presudnih događaja (n. pr. natpis opatice Ivanice, koja pobježe iz Mitrovice u Solin pred Avarima), drugi nam pružaju podatke o

¹ a) Flavia, quae salutifero die Paschae gloriosi fontis gratiam consecuta est. — b) martyribus, adscita eluceat.

bježanju naroda u doba provale² barbara, pa onda za lingvistiku,³ obiteljski život.⁴

God. 1890. otkrio je don Frane novo kršćansko groblje i cemeterijalnu baziliku solinskog mučenika sv. Staša u »Marusincu«. Odavle je on uzeo i natpis za svoj grob sa sarkofaga Ivana, »nedostojnog svećenika i grešnika čuvara crkve sv. Staša«, kako se ponizno nazva dični duhovnik. Kod »šuplje crkve« u Grudinama u Solinu već je Carrara otkrio krstionicu i krizmaonicu, a i nadbiskup je Bizza javljao Farlatiju, da se u »šupljoj crkvi« ima tražiti bazilika posvećena bl. Djevici, o kojoj je bazilici govor u Žiću sv. Dujma. Od godine 1901. do 1909. i kad se presušivalo solinsko blato, Don Frane Bulić s malim sredstvima, ali svojom poznatom individualnom i divinatorskom metodom postiže velike rezultate. Otkriva veličanstvene bazilike Honorijevu i Simferijo-Hesihijevu. Potpun natpis na podu prezbiterija utisnut u mozaik glasi: »Nove darove (t. j. ovu baziliku) iza starih počeo je Symferij, Esihij, njegov sinovac, dovršio je s klerom i pukom. Ove darove tvoje crkve primi, Kriste, blagohotno!«

Osim ovih dviju bazilika našli su se i tragovi i jedne za prvih nasljednika Konstantina Velikoga. Onaj Esihij bijaše savremenik i prijatelj velikog naučitelja sv. Augustina. Oko crkve otkrio je don Frane cio kompleks zgrada za biskupa i svećenstvo. Na putu iz Solina u Vranjic na položaju zvanu »Crikvine« (Stara crkva) konstatira Bulić da je bilo starokršćansko groblje s bazilikom kojoj je našao i natpis, što daje slutiti, da je bila posvećena svetom Petru. Bulić osim ovih objekata dovršava iskopine kod amfiteatra, očistivši cio prostor perimetralnih zidova, kod teatra, koji je također očistio od gomila, nalazi mali poganski hram, na mjestu »Hortus Methrodori« dokončava istraživanje staroga ponskoga groblja.

Od profanih građevina spomenut ću nekoliko kupelji u blizini gradskih bazilika, zatim gradska vrata, pa industrijalne zgrade kod »Pet mostova« i mozaike namjesnikove palače. — Ovo su radovi Bulićevi u Solinu, gdje je glavno polje njegove djelatnosti, no i po cijeloj Dalmaciji on dospijeva da prevrće zemlju, obilazi gomile, crkvene ruševine, sarkofage, kamenolome. Zalijeće se i u Bosnu, na Grahovo polje, po čičoj zimi u dobi od 85 godina, ulaže svoj novac, da istraži neke bazilike, ali morade odustati od rada, jer da drugi imaju pravo kopati. U Frušku goru dolazi tražeći, ima li taj kraj kakve veze s Dioklecijanovom palačom. Lani

² *Infantis Domínicae, quae a Sirmio Salonas adducta est.*

³ Prof. Skok je napisao djelo »Pojave vulgarnog lat. jezika itd.« na temelju, dobrim djelom, ovih natpisa.

⁴ a) *Petronia et Sofronia »longi pignus amoris«, b) sarkofag Flavije Talasije, kojoj muž postavlja natpis »ob meritibus (!) et fidelitatem totiusque sanctitatem arcam posui coniugi carissimae et sibi, quam a parentibus ipsius susceptis annos XVIII, quae aequae inlibata mecum vixit annos XXXII.*

vanje ondašnjeg društva u Rimu te spominjanje tiranstva i zloće uvijek bi potislo naš pogled na ljude bečkog vladajućeg doma te na one na ministarskim stolicama u Beču i Pešti. On nam je u zavodu otvorio dačku čitaonicu, u kojoj nije smjelo biti prisluškivanja ni douškivanja.«

Don Frane kao arheolog.

Završivši časno svoj poziv odgojitelja započeo je s dvostrukom snagom i voljom rad na arheološkom polju. I prije don Frane kopali su u Solinu Carrara, Lanza i Glavinić, ali sistematski i s naučnom spremom prvi je Bulić izvodio iskapanja i stručnjački ih eksploatisao izvodeći iz tih rezultata zaključke, koji su pobudili interes cijeloga znanstvenog svijeta. Već i prije njegova pensionisanja Bulić je toliko poznat u Evropi, i solinske su starine predmet, kojim se bave svi kršćanski arheolozi, da se godine 1894. sastaje u Splitu i Solinu prvi kongres kršćanskih arheologa. Bulić sjaje na kongresu svojom učenošću, oko njega se kupe prve glave kršć. arheologije, dok se sitni protivnici guše u jedu. Zanosno pozdravlja kongres i apostrofira Solin riječima sv. Pisma: »Ustani, prosvijetli se, Jeruzolime, i ogledaj se uokolo!«

Otada ga vežu tijesne veze prijateljstva s De Rossi-jem, De Waalom, Delehayem, Neumannom, Mommsenom i dr.

Rezultati njegova rada u Manastirinama daju povoda, da Delehaye, bolandist iz Bruselja, piše u čuvenim »Analecta Bollandiana« o pitanju solinskih mučenika; počecima kršćanstva u Solinu i u Dalmaciji bavi se Zeiller u posebnoj študiji. Oko 160 sarkofaga i do 400 natpisa daju obilje materijala, da se i više sila zaposli oko najvećega kršć. groblja pod vedrim nebom; oko »Manastirina«. I na temelju Bulićeva materijala Nijemac Egger 1926. objelodanjuje svoju ogromnu radnju »Der alterchristliche Friedhof in Manastirine nach dem Materiale Fr. Bulić bearbeitet«, kaošto je opet drugi Nijemac Gerber W. upotrijebio Bulićev materijal u svom djelu o gradskim bazilikama u Solinu, a Danci Dyglave, Weilbaah i Bronsted u dva djela: »Recherches à Salone«. Bulić mladenačkim elanom i upornošću brani tezu o doba mučeništva sv. Dujma i o prenosu kostiju solinskih mučenika u Rim. Ova teza danas treba revizije u posljednjem pitanju.

Natpisi u »Manastirinama« oživljuju nam prvo doba kršćanstva u Solinu: važni su, jer nam spominju imena mučenika, biskupa, visokih činovnika, vojskovođa i privatnika. Sad su puni žive vjere,¹ sad poezije, nade, tuge i ljubavi. Neki su epohalni radi datiranja presudnih događaja (n. pr. natpis opatice Ivanice, koja pobježe iz Mitrovice u Solin pred Avarima), drugi nam pružaju podatke o

¹ a) Flavia, quae salutifero die Paschae gloriosi fontis gratiam consecuta est. — b) martyribus, adscita eluceat.

bježanju naroda u doba provale² barbara, pa onda za linguistiku,³ obiteljski život.⁴

God. 1890. otkrio je don Frane novo kršćansko groblje i cemeterijalnu baziliku solinskog mučenika sv. Staša u »Marusincu«. Odavle je on uzeo i natpis za svoj grob sa sarkofaga Ivana, »nedostojnog svećenika i grešnika čuvara crkve sv. Staša«, kako se ponizno nazva dični duhovnik. Kod »šuplje crkve« u Grudinama u Solinu već je Carrara otkrio krstionicu i krizmaonicu, a i nadbiskup je Bizza javljao Farlati-ju, da se u »Šupljoj crkvi« ima tražiti bazilika posvećena bl. Djevici, o kojoj je bazilici govor u Žiću sv. Dujma. Od godine 1901. do 1909. i kad se presušivalo solinsko blato, Don Frane Bulić s malim sredstvima, ali svojom poznatom individualnom i divinatorskom metodom postiže velike rezultate. Otkriva veličanstvene bazilike Honorijevu i Simferijo-Hesihijevu. Potpun natpis na podu prezbitarija utisnut u mozaik glasi: »Nove darove (t. j. ovu baziliku) iza starih počeo je Symferij, Esihij, njegov sinovac, dovršio je s klerom i pukom. Ove darove tvoje crkve primi, Kriste, blagohotno!«

Osim ovih dviju bazilika našli su se i tragovi i jedne za prvih nasljednika Konstantina Velikoga. Onaj Esihij bijaše savremenik i prijatelj velikog naučitelja sv. Augustina. Oko crkve otkrio je don Frane cio kompleks zgrada za biskupa i svećenstvo. Na putu iz Solina u Vranjic na položaju zvanu »Crikvine« (Stara crkva) konstatira Bulić da je bilo starokršćansko groblje s bazilikom kojoj je našao i natpis, što daje slutiti, da je bila posvećena svetom Petru. Bulić osim ovih objekata dovršava iskopine kod amfiteatra, očistivši cio prostor perimetralnih zidova, kod teatra, koji je također očistio od gomila, nalazi mali poganski hram, na mjestu »Hortus Methrodori« dokončava istraživanje staroga ponskoga groblja.

Od profanih građevina spomenut ću nekoliko kupelji u blizini gradskih bazilika, zatim gradska vrata, pa industrijalne zgrade kod »Pet mostova« i mozaike namjesnikove palače. — Ovo su radovi Bulićevi u Solinu, gdje je glavno polje njegove djelatnosti, no i po cijeloj Dalmaciji on dospijeva da prevrće zemlju, obilazi gomile, crkvene ruševine, sarkofage, kamenolome. Zalijeće se i u Bosnu, na Grahovo polje, po čičoj zimi u dobi od 85 godina, ulaže svoj novac, da istraži neke bazilike, ali morade odustati od rada, jer da drugi imaju pravo kopati. U Frušku goru dolazi tražeći, ima li taj kraj kakve veze s Dioklecijanovom palačom. Lani

² Infantis Dominicae, quae a Sirmio Salonas adducta est.

³ Prof. Skok je napisao djelo »Pojave vulgarnog lat. jezika itd.« na temelju, dobrim djelom, ovih natpisa.

⁴ a) Petronia et Sofronia »longi pignus amoris«, b) sarkofag Flavije Talasije, kojoj muž postavlja natpis »ob meritis(!) et fidelitatem totiusque sanctitatem arcam posui coniugi carissimae et sibi, quam a parentibus ipsius suscepti annos XVIII, quae aequae inlibata mecum vixit annos XXXII.

putuje na otočić Maksan kod Korčule tragajući za vezama ovoga otočića s čuvenom biskupskom katedralom u Raveni. Gdje god se nađe trag kakvoj starini u Dalmaciji, namah se šalju glasovi Don Frani i od njega se traže upute i razjašnjenja.

Ovim je radom don Frane stekao glas svjetskoga učenjaka, zadužio je Crkvu i vjeru.

Don Frane je često govorio, da kulturan čovjek mora ponavati opću povijest, jer bez toga ne može razumjeti prošlosti svoga naroda. Kult prošlosti nije kod njega značio neku začmalost i stagnaciju, već je bio uvjeren, da je i sadašnjost posljedica prošlih događaja, rezultanta prostornih i vremenskih komponenata.

Ako je s takovom ljubavlju tragao za ilirskim, grčkim, rimskim i drugim spomenicima u našoj domovini, još je s većim marom i veseljem otkapao crkve, grobove, dvorove hrvatskih knezova i kraljeva. Svoju stručnu spremu htio je staviti u službu »Hrvatskom starinarskom društvu« u Kninu, ali se brzo razišao s ljudima, koji su vodili to društvo, i osnovao društvo »Bihač«, koje je imalo istraživati hrvatsku prošlost u Dalmaciji. »Bihač« je s vrlo skromnim sredstvima postigao izvanredne rezultate pod vodstvom Bulićevim. Don Frano 28. VIII. 1898. godine u 11 sati ujutro otkriva sarkofag hrvatske kraljice Jelene, u komadima, i od tih komada sastavi natpis, koji je bio uklesan na sarkofag. Tako je na »Gospinu otoku« u Solinu pronašao inače u dokumentima često spominjanu crkvu Bl. Dj. Marije od Otoka, koju je sagradila i u njoj se pokopala kraljica Jelena 976. godine. Ovaj je natpis od neprocjenjive vrijednosti za hrvatsku povijest. Po njemu smo saznali za tri imena hrvatskih vladara: Jelenu, muža joj Mihajla-Krešimira i sina Stjepana-Držislava, a i dobili jedan točan datum: 976. godinu. Ovaj spomenik omogućio je šišiću da rekonstruirao točan red hrvatskih vladara. I danas mi lebdi pred očima slika don Franina, kad je omotan bijelim otiračem oko glave, da se obrani od kolovoške vrućine, dao da slave naša seoska zvona, a on držeći u ruci fragmenat sa tri slova: HEL t. j. Helena zanosno tumačio Solinjanima, koji se sletili oko crkve, od kolike je važnosti taj kup kamenja. Bio sam dijete, one godine svršio I. razred gimnazije, ali mi se prizor utisnuo u dušu, da ga svi kasniji utisci ne moguše izbrisati. Prve moje tiskane brazde bile su o smrti majčinoj i o kraljici Jeleni.

Još godine 1891. otkrio je zadužbinu kneza Trpimira u Rižanicama s natpisom: Molite se za Kneza Trpimira — PRO DUCE TREPIMERO —. To je ona crkva, koju je sagradio Trpimir i, da je ukrasi, pozajmio u splitskog nadbiskupa 11 libara srebra izdavši mu tom prigodom, 852. godine, povelju, u kojoj se ponosno zove: »Ja Trpimir, Božjom pomoću knez Hrvata.« Prvput je tada spomenuto hrvatsko ime u povijesti.

U »Bihaćima« u Kaštelanskom polju nalazi don Frano staru crkvu svete Marte, pred kojom je ona Trpimirova povelja i napisana. Oko crkve tragovi su dvorova hrvatskih vladara. Ovdje

14. svibnja 1894. don Frane osnova svoj »Bihać« s riječima: »Na ovome mjestu, punu milih uspomena iz našeg slavnog doba, pod zakriljem crkve sv. Marte, pod sjenom brda Bihaća, baš ovdje neka se danas ustroji »Bihać«, neka započne svoj rad naše društvo, kojemu je zadaća, da iz utrobe majke zemlje iznosi na vidjelo pisane i građevne spomenike iz doba naše narodne dinastije«.

U Solinu je Bulić našao u Gradini i temelje crkve, za koju je držao da je to ona bazilika, u kojoj se krunio Zvonimir.

U Poljicima, u Jesenicama, otkrio je samostan i crkvu sv. Petra Gumajnskoga iz XI. vijeka. Društvo »Bihać« vođeno od Bulića, a iskopinama je upravljao arhitekt Danac Dyggve, otkrilo je crkvu Sv. Stjepana, gdje su se ukapali hrvatski kraljevi, i glasoviti samostan sa crkvom sv. Mojsija, obje u Solinu.

Iz ovoga se vidi, kako je obilan i plodonosan rad Bulićev na polju hrvatske arheologije.

Bulić kao pisac.

Pretežniji je zaista rad don Franin u iskapanju, ali je on sve pronađene objekte proučio i osvjetlio. Bio je urednikom stručnog časopisa za arheologiju i povijest Dalmacije »Bullettino« — kasnije »Vjesnik« — pune 34 godine.

Bez »Bullettina« nije moguće rješavati nijedno pitanje povijesti dalmatinske. Don Frane ga je većinom sam ispunjavao svojim radom, a tiskao svojim vlastitim novcem. Znao je pače oduševiti samog tiskara Zanonija, da je o svome trošku izdavao »Bullettino«.

Kako je Bulić kroz cio život radio samo iz idealnih pobuda, tako je i svoje suradnike zanosio silom svoga idealizma i oni su bez honorara pisali u njegov časopis. I najmanji fragment, krnji kakav natpis, krnjatak žare, stari novac, zidina, uopće svaki predmet, koji ima kakvu povijesnu znamenitost, čim se pronađe, eto ga registrovana u »Bullettinu«.

Kako ne može povjesničar ni arheolog biti bez ovoga Bulićeva lista, tako jednako bez njegova djela »Razvoj arheoloških istraživanja i nauka u Dalmaciji kroz zadnji milenij« nemoгуće je orijentirati se u razvitku dalmatinske arheologije i historiografije. To je minuciozan i savjestan prikaz ne samo djela, brošura i rasprava nego i najmanjih članaka, koji su vrijedni spomena u historiografiji.

Najvažnije povijesno djelo Bulićevo jest: »Kronotaksa solinskih biskupa i splitskih nadbiskupa«, napisano u zajednici s drom Bervaldi-jem, svećenikom.

Kronotaksa je riješila pitanje postanka solinske biskupije, red biskupa, pitanje Ivana Ravenjanina i krštenja Hrvata, pa reorganizacije splitske crkve. Ivanom Ravenjaninom i njegovim grobom bavio se Bulić i kao mlad profesor polemisući s kanonikom Devičem u djelu: »Sarkofag Ivana Ravenjanina i Lovre Dalmatinca«. U ono doba mladosti (1881.) napisao je i »Bazilika sv. Klementa u Rimu«. Vodeći ljutu borbu s talijanašima, koji su Hrvate objeđivali, da su

ubili Zvonimira, Bulić je napisao raspravu o smrti Zvonimirovoj dokazujući, da je Zvonimir umro naravnom smrću, no poslije je korigirao to svoje mišljenje. Najbolja rasprava o hrvatskim spomenicima za doba narodnih vladara jest Bulićevo djelo: »Kninski spomenici«, koje je izdala Jugoslavenska akademija. S profesorima Jelićem i Rutarom prigodom arheološkog kongresa u Splitu-Solinu izdao je »Voda po Splitu i Solinu«, izvanredno točan, za ono doba, i potpun vodič po okolici Splita.

Još je napisao manjih rasprava iz naše povijesti: »Petar Črni«, utemeljitelj samostana sv. Petra Gumajskog, »Kapelica sv. Martina nad Porta aurea, crkva sv. Petra u Pribu« (s drom Karamanom), a onda popularni prikaz solinskih ruševina u »Spomen-cvijeću« Strossmayerovu i sa mnom u edicijama sv. Jeronima: »Stopama hrv. narodnih vladara.«

Dioklecijan, Solinjanin, zaokupio je bio u posljednje doba Don Franinu djelatnost. On je pokupio sve priče o njemu, onda sve, što se u literaturi napisalo, i iskonstruirao na temelju toga, da se rodio u blizini Solina kod Mravinaca (u Libovcu). Dioklecijanovu palaču i cijelu njezinu povijest kroz vjekove prikazao je u djelu »Dioklecijanova palača«.

Solinsku povijest u klasično doba i njegove iskopine prikazao je u »Colonia Martia Salona« u programu splitske gimnazije 1884./85. Posebnu pažnju poklonio je Bulić pitanju rodnog mjesta sv. Jeronima u radnji: »Stridon, rodno mjesto sv. Jeronima«.

Epigrafiji je Don Frane dao vanredan doprinos svojim »Catalogus inscriptionum Musaei Archaeol. Salonitani Spalati«.

Ispisivati njegove članke po raznim stručnim domaćim i stranim časopisima nije mi moguće već i radi prostora. Suradivao je u *Vjesniku hrv. arheol. društva* (Zagreb), *Glasniku zemaljskog muzeja* (Sarajevo), *Mitteilungen der Zentralkommission* (Beč), *Jahreshette des öst. archeologischen Institut in Wien*.

Don Franin je način pisanja osebujan. Živ, plastičan stil. Nije to mračan i težak njemački, a niti širok i razliven talijanski, već je najbliži francuskom stilu, ali s osobitom pointom dalmatinskom. Ne umara, već kao najbolji predavač ne pušta te da gubiš pozornost sve do kraja. Pitanje, o kojem piše, don Frano potanko prikaže historički, to jest razvoj cijelog pitanja, a onda pristupa meritornom rješavanju. U tome mu je osim izvanrednog pamćenja, koje ga je sve do smrti vjerno služilo, pomagala i njegova metoda rada t. zv. povezanost. Uz svaki članak on je odmah označio »in margine«, gdje se još o tome raspravlja, a o pojedinim pitanjima uvezivao je sve, što je izašlo u štampi o njima, pa i u dnevnim novinama. Tako je nakupio malu biblioteku o solinskim mučenicima. Svaka je njegova knjiga s toga pogleda dragocjena, ali samo za ljude rada i znanosti.

Prikazavši don Franin arheološki i publicistički rad, trebalo bi iznijeti i što je učinio kao konservator starina. Ali tko da taj težak rad dostojno ocijeni? Don Franina je zasluga, što je Dalmacija sačuvala svoj povijesni izgled pred barbarskim rušiteljima, domaćim i stranim. Milieu prošlih vjekova bio je svet Buliću

kao što mora biti svakome kulturnom čovjeku. Nigdje nijesi vidio don Franinu srdžbu u svoj punini, kao kad je opazio, da je propao i sitan kamenčić mozaika. Kad je stacionirala u splitskoj luci američanska admiralska lađa i admiral Andrews pravednošću svojom branio naš grad od naleta pohlepnih nam susjeda, don Frano protestira i piše u svomu »Bullettinu« oštre retke zato, što su mu u »Tusculumu« američanski vojnici nešto štete nanijeli jednom sarkofagu. Dioklecijanovoj palači posebnu je pažnju poklanjao i vodio borbe, polemike, pisao proteste radi i najmanjeg rušenja ili unošenja modernog stila među njezine zidove. Budnim je okom pazio na sve spomenike ilirske, rimske, crkvene i narodne po cijeloj Dalmaciji.

Konflikti, koje je time izazvao, nisu ga smućivali; on je kao i u ostalom svome djelovanju bio »sempre in guerra, sempre in pace« »uvijek u ratu, uvijek u miru«, kako sam o sebi reče. On je i u mrtvom crnom kamenju osjećao puls života i zato ga je skrbno čuvao.

Don Frane u životu.

Kako je svako poznavao don Franu, tako je i on svakoga. Jesi li bio samo jednom kod njega, on je znao i što si govorio i odakle si i ispriповjedio ti je cijelu povijest rodnoga ti mjesta. Onakova pamćenja teško je naći. U biblioteci znao je knjige i bez kataloga na prvi mah naći. Ljutio bi se, kad bi kojega od nas poslao po knjigu, pa je na taj način ne bismo znali smjesta naći. A dolazio je u dodir s cijelom znanstvenom Evropom i pismom i osobno. Kraljevi su ga posjećivali i s njim se neki dopisivali, n. pr. saski kralj Georg.

Poincaré Raymond u svojoj knjizi: »L' Europe sous les armes« pripovijeda o svome susretu s Don Franom prije rata i o njegovu proricanju, da će se Austro-Ugarska raspasti, jer da je onakova, kako je sastavljena, izaziv protiv volje narodâ, protiv ljudske slobode, protiv pravde i zdrava razuma. Htjela Evropa ili ne htjela, jedna država tako rđavo organizovana osuđena je na skorou smrt.

»Kadgod je, god. 1913., Austro-Ugarska upadala u koju novu pogrešku — piše Poincaré — meni su se navraćale u pamet riječi Mons. Bulića. Dva tri puta što je carica Eugenija, supruga Napoleona III., bila u Splitu, uvijek ju je don Frane pratio po Splitu, Solinu i Trogiru.

Na stotine čestitaka primao je don Frane od najvažnijih domaćih i vanjskih ličnosti prigodom svojih jubileja.

Tko je god posjetio Dalmaciju, navratio se k Buliću. Njegova soba bila je stjecište stranog i domaćeg svijeta, kabinet, areopag, škola i razgovornica. On je pratio po Splitu i Solinu ne samo učenjake nego i učenike. Gostio je na »Tuskulumu« u Solinu cijele čete izletnika i pričao, pričao neumorno sijajući iskre s

ognjišta svoga znanja. Nije govorio samo o arheologiji, ne, o svemu što se zbiva u svijetu, ma o svim znanostima izuzevši matematiku. Bijaše u tim časovima vizionar, pravi pjesnik. Lijepe su bile one večeri na »Tuskulumu«, kad je sunce zapadalo, Vranjic se pod nama zrcalio u moru, zvono se javljalo na pozdrav Gospi tamo s »Gospina Otoka«, večernjica treperila na obzorju, a don Frane pod odrinom ili pod borovima pripovijeda o svojim poznanstvima i susretajima s vodećim ličnostima, s prvim umnicima . . .

Don Frane je Bulić ovim radom velike usluge iskazao svojoj domovini, jer je upućivao strance u pravo stanje nacionalnih prilika u Dalmaciji. Jedan je talijanaš, Dudan, napao don Franu, da on kroz nekoliko decenija zaokuplja i začarava sve strance koji dolaze u Dalmaciju, te da oni vide samo njegovim očima i misle njegovom glavom. Možemo slobodno reći, da je Don Frane svoja najljepša djela i rasprave izgovorio.

Ove svoje veze iskoristio je don Frane god. 1920. na pariškoj konferenciji. Makar bolestan, on je po ljutoj zimi stavljaajući na kocku život poletio tamo, da uspješno pobije svojim učenjačkim auktoritetom tudinske prohtjeve i svojatanje našeg mora. Tom prigodom napisao je Poincaré u »Revue des deux Mondes« članak o slavenstvu Dalmacije i citirao već spomenute riječi Bulićeve o Austriji.

Pa ovakav čovjek zaustavljao se sa svakim seljakom, s mljekaricom, trhonošom, mornarom i razgovarao se, poučavao ga jednako rado, kao da je pred njim predsjednik koje evropske akademije. Niko nije znao kao on jedrom pučkom besjedom progovoriti srcu prostoga puka. Na svakom koraku, u željeznici, u autobusu, na parobrodu oko don Frane su se kupili ljudi kao oko proroka. Sva goruća pitanja on je raspravljao javno na ulici i borio se za svoje uvjerenje neslomljivom energijom, ne krijući ga ni pred najvećim mogućnicima kao ni pred običnim pučaninom. Kad je njegov odar bio izložen u našoj sjemeničarskoj kapelici, onda se izmijenilo nekoliko tisuća ljudi, da se pomole za njegovu dušu. Milota je bilo vidjeti, kako oni najbijeđniji dolaze, oni, na koje se drugi umnici ne osvrću u oholosti svojoj, a don Frane je bio i njihov učitelj.

Nigda ni jednoga siromaha nije odbio, već koga bi god na putu susreo, darivao ga je. Zato je don Frane umro ne ostavivši za sobom ni toliko, da se mogu platiti pogrebni troškovi.

Don Frane kao političar.

Politika don Franina bila je: raditi na svakom koraku za narod, a ne za sebe, imati čist i određen pravac i ne skretati ni desno ni lijevo od zacrtanog smjera. Hrvatsko svoje uvjerenje ponio je od kuće u doba, kad se začela ljuta borba za narodnu svijest u Dalmaciji, i to je uvjerenje ponio sa sobom u grob. U mladosti

pristaša Ante Starčevića, a opet don Mijo Pavlinović svojom političkom oporukom označuje don Franu svojim nasljednikom. Vlastita stranka Pavlinovićeva nije htjela izvršiti oporuku svoga vođe i postavila je protukandidata Buliću, ali je don Frane pobijedio na izborima 1887. godine. Pa ipak se nakon dvije godine odrekao mandata. Još su svježi grobovi, a da bi se mogla otkriti sva istina, koju smo čuli iz don Franinih usta, što ga je prinukalo da napusti mandat. Čelični značaj don Franin nije trpio da se jedno govori na izbornim skupštinama i piše u stranačkim novinama, a drugo da se radi u klubovima i na klupama parlamenta. Htio se povratiti u školu, jer je vidio, kako je njegovim odlaskom u Beč splitska gimnazija prestala biti ognjište hrvatske misli. No nađe zatvorena vrata: ne može biti direktor i zastupnik. Don Frane nije dugo promišljao, on se odlučio da odgoj mladeži opet preuzme u svoje ruke, a napusti lagodni život u carskome Beču.

Još je jednom kandidirao don Frane. Bilo je to godine 1906., kad je naime ime don Franino imalo da zaustavi bujicu Smodlakinke stranke. Don Frane se jedva odlučio na kandidaturu, a salijetali ga političari, prijatelji, štovatelji sa svih strana, da kandiduje. Klasičan je njegov proglas u znaku maslinove grančice. Kad mu nije parlamenat uza sve njegovo urgiranje uzeo u pretres pitanje ovjerovljenja izbora, don se Frane napokon odreče, a zastupničke dnevničke ne htjede uzeti za se, već njima ustanovi svoj »Fond za učenje arheologije, povijesti i klasičnih jezika«.

Ovakova aktivna politika nije bila za don Franu, koji je svoje mišljenje i djelovanje ravnao prema vječnim i nepromjenjivim kršćanskim načelima. Zato se on i uklonio iz političke arene.

Ali je ipak politički djelovao i onda, kad je u gimnaziji odgajao nov rod, kojemu je skinuo ljuske s očiju i otrov tuđinstva iz duše i srca istištió, da upozna rođenu majku svoju i njezinu milu narodnu riječ. Politički je rad don Franin i njegova arheologija, koja je pokazala svijetu imenima Trpimira, Kraljice Jelene, zadužbinama u Rižinicama, kod »Gospe od otoka«, kod svete Marte i Kninskih spomenicima, da mi nismo nikakvi prosjaci bez imena, već plemenit narod s dičnom prošlošću. Politika je don Franina njegov kremenit značaj, koji ni pred kim nije ustuknuo svojim optimizmom, koji u najtežim časovima sijaše oko sebe samo vedre i utješljive misli.

Don Frane je bio političar, ali iznad sićušnih političkih borba i svakidašnjih uspjeha; živio je i sudjelovao u tim borbama, ali se vinuo orlovskim lijetom pod oblake, da mjerilom vjekovâ gleda na sva dnevna pitanja.

Don Frane kao svećenik.

Još ostaje da govorim o don Frani u okviru problema, koji je za svakoga misaona čovjeka najvažniji, jer je od vječne važnosti, a to je odnošaj prema religiji, ovdje u specijalnom slučaju

odnošaj prema staležu, u kojem je proveo svoj život don Frane Bulić. Kad su don Franu još mladića seljani pitali, što hoće da postane, kad svrši nauke, odgovorio je: »Hoću da budem čovjek!« Eto, to je najbolja slika don Frane Bulića: Čitav, potpun, izgrađen čovjek, karakter, a takav ne bi bio, kad bi zanemario dužnosti prema svome staležu. Prigodom njegove smrti naglasio sam u jednom članku, da bi značilo falsificirati lik don Franin, kad se ne bi istaklo njegovo katoličko uvjerenje i svećenički značaj. On se sam u oporuci ponosi, što je sin Katoličke Crkve. Ovo piše među ostalim: »Umirem u krilu Rimske Katoličke Crkve, koje sam nedostojan sin i svećenik, po onoj izreci moga sv. Jeronima: *Si quis cathedrae Petri iungitur, meus est.* Njoj sam u cijelome mom životu bio privržen iz dubokoga uvjerenja.«

Brevir don Frane Bulića, djelo molitve, nije nimalo manje djelo od svih njegovih pisanih rasprava i izgovorenih apologija Crkve. Kao posljednji kapelan don Frane je molio svoj brevir redovito tako, da se u posljednjem njegovu breviru, koji je inače ležao na počasnom mjestu na polici, jedva riječi raspoznaju jer se istrošio od upotrebe.

Don Frane se ponosio svojim svećeničkim redom, a, da zasvjedoči svoju sreću, što je svećenik, dao je uklesati na grob: »Ovdje leži Frano, nedostojan svećenik.« Ma da nije vršio nigda dušobrižničke službe, ipak se zanimao za sva pitanja dušobrižničkog klera, dolazio redovito na svećeničke sastanke, a mnogi okorjeli grješnik ispovjedio se na času smrti, kad se don Frane približio njegovu krevetu. Dok je o ostalome svom radu Bulić rado govorio i pripovijedao, o ovome je uvijek šutio i rijetki su znali za ovo pastirsko djelovanje njegovo. U nadgrobnom slovu na Manastirinama rekao sam ove riječi o njemu: »Kršćansko uvjerenje Tvoje hoću da istaknem, jer ovo Te je učinilo izgrađenim poštenjakom, koji je bio kadar ostati kao stup gvozdenu, kad se sve oko njega ruši, ali koji je i kao nevino dijete sklapao ruke na molitvu za spas domovine svoje i cijeloga slavenstva. Sve si motrio pod vidom vječnosti i zato i sada u jedinoj pravoj realnosti, u rajskoj slavi, slušaš rieči Spasitelja Isukrsta: »Dođi, slugo dobri i vjerni, unidi u radost Gospodina svoga.« Znanost, koja bi Ti radi oholosti njene bila iza smrti na teret, Tebi je pribavila rajsku slavu, jer je bila spojena s kršćanskom poniznošću.«

Don Frane Bulić odgojen je u našem splitskom sjemeništu i time se ponosimo, jer je baš ovo dokaz, da je Crkva Katolička i danas majka kulture i napretka. U našem Priku usisao je ljubav prema glagolici, koju je za cijeloga života s osobitom ljubavlju branio ne frazama i na ulici, već pozitivnim radom i na najkompetentnijem mjestu. Današnji glagolski misal latinskim slovima tiskan zamisao je Bulića, Stadlera i Volarića, trolista u XIX. vijeku najvećih i najuspješnijih boraca za ovaj amanet naš, koji je dokaz jačine našeg duha. Don Frane je i u ovoj borbi primjerom, kako

se može biti najpravovjerniji sin Crkve i ujedno odan član svoga naroda.

Životno djelo don Frane Bulića toliko je nateklo duhovnih dobara našem narodu, da će od ove glavnice još dugo dobivati kamate, jer će i pred svijetom moći pokazati ovoga seljačkoga sina, koji je stekao tako velikih zasluga za opću kulturu, a kod kuće će ime don Franino uz poticaj na rad ulijevati i samosvijest, koja je jezgra svakoga uspjeha. Ove zasluge priznala je Evropa i domovina don Frani. Koliko je bio uvažen izvan granica naše države, najbolje svjedoče brojna odlikovanja i počasna članstva akademija i kulturnih društava, kojima je bio počašćen don Frane u Njemačkoj, Austriji, Češkoj, Francuskoj, Italiji, Belgiji, Rusiji, Grčkoj i Portugalskoj. Na kongresima kršćanskih arheologa don Frane je zauzimao predsjedničko ili podpredsjedničko mjesto. Francuska mu je podijelila čin oficira »legije časti«. Kod kuće je don Frane odlikovan ordenom sv. Save II. stepena, sveučilište u Zagrebu ga imenovalo počasnim doktorom, a razni kaptoli i crkveni poglavari obasuš ga također počastima.

Crkva je Katolička izvanredno cijenila don Franu. On je bio »protonotarius apostolicus ad instar participantium«, a današnji je sv. Otac papa posebnu pažnju posvetio don Frani prigodom III. kongresa kršć. arheologa u Raveni.

Učenički krugovi prigodom 75. godišnjice njegove prikazaše mu »Spomenicu Bulićevu« (Strena Buliciana). U toj debeloj knjizi saradivala su ponajbolja pera domaća i strana. Na 735 stranica ima priloga od 98 učenjaka. Grad Zagreb imenovao ga je svojim počasnim građaninom.

I sprovod don Franin bio je manifestacija onih načela, koja je on isповijedao, a i dokaz ljubavi i poštovanja, koje je uživao.

Samo velikani duha onako spontano i iskreno od svih slojeva pučanstva sprovadaju se. Grob njegov postao je mjesto hodočašća.

Rijetki su ljudi, kojih smrt zapanji cijele narode, da im zastane dah na koban glas. Don Franina je smrt registrirana u svim velikim novinama Evrope, tople su članke o njemu napisala najvršnija pera u Njemačkoj, Francuskoj i Italiji, a da ne spominjem slavenski svijet.

Don Franin rad zrcalom je njegova uvjerenja, a oporuka mu se daje sažeti u ove riječi iz nje: »Nastojao sam vršiti u životu pomoću Božjom svoje dužnosti prema hrvatskom narodu, prema znanosti, koju sam idealno prigrlio.«

U doba, kada se manje cijene duhovne vrijednosti — ime don Frane Bulića svakome, a posebice svećeničkim kandidatima, ima da bude program, zvijezda vođilja na trnovitu putu idealizma.

Cilj ovih redaka bio je da se njemu iskaže harnost za dobro, koje je učinio u svome životu, a mladima prikaže primjer dostojan ljubavi i nasljedovanja. Njegovoj duši mir, in pace et refrigerio, a imenu haran spomen i vječna slava!

Dr. Lovre Katić.